

Europa bestaat echt, ik heb het gezien en ook van horen zeggen ...

Europa bestaat echt – net als België – en niet enkel in hoofden van politici, bedrijven, banken, maar ook voor toeristen, de toeristische industrie (groot en klein), studenten (uitwisselingen), Europese uitwisselingsprojecten, de voetbal en nog veel meer ... zelfs bij de bakker.

In kleine dingen wordt soms veel duidelijk:

- de euro voorkomt wisselperikelen tussen franken en guldens of marken
- je identiteitskaart volstaat plots om rond te reizen in grote delen van het Europese continent
- de zogenaamde vrije markt maakt dat je steeds meer vrij kan kiezen en je schaarse vrije tijd daaraan vrijwillig mag besteden ...
- ...

Kortom, de Europese burger participeert, zij het nog niet op alle fronten en nog niet in alle geledingen van onze samenleving – zeker niet door alle lagen van de bevolking.

Een doorgedreven democratisering dringt zich op, uit ethische overwegingen, maar ook uit levensnoodzaak – plat egocentrisme is vaak een sterke drijfveer, ook bij kunstenaars!

Is “Europa” een (haalbare) illusie of zal het bij lovenswaardige pogingen blijven, zoals bij de democratiseringsperikelen in het Belgische onderwijs van de afgelopen decennia?

Je kunt je vragen stellen, klagen, ontevreden zijn, alternatieven voorstellen, oplossingen aanbieden... , maar als verantwoordelijk individu kan je je niet onttrekken aan het gegeven Europa. Je maakt er willens nillens deel van uit! En als deel van dat Europa, kan je nooit volledig afstand nemen: je kijkt door een Europese bril, hoezeer je die ook zou verfoeien.

Het gegeven Europa als een buitenstaander benaderen, is mijn inziens dan ook een illusie: je kunt niet buiten jezelf treden, tenzij op zeldzame momenten van complete onthechting, tussen leven en dood.

Europa is onlosmakelijk verbonden met ons hedendaags bestaan. Het is dynamisch en zelfs organisch.

Ook de Europese cultuur bestaat en daar mogen we best trots op zijn, ondanks gebreken en fouten. Meer zelfs, de Europese verworvenheden, maken het mogelijk om vandaag deze tekst te schrijven, daarover van mening te verschillen en om onze expo op te zetten.

Daarom mogen we onze Europese symbolen en verworvenheden niet laten misbruiken zoals eerder gebeurde met de Vlaamse symbolen en eigheden.

Enkele voorbeelden van Europese culturele verworvenheden:

- Oude cultuur
- rationeel – de rede → de nalatenschap van de oude Grieken (is de Europese paradox niet nog steeds die van Plato en Aristoteles?)
- praktische filosofie → Europese filosofie heeft steeds een praktisch toepassingsdomein; zoektocht naar antwoorden die de wereld verklaren en waardoor de mens er greep op krijgt ... Filosofie en wetenschap zijn nauw verbonden
- utilitaire constructies → de nalatenschap van de Romeinen
- te klein voor haar aspiraties, te groot om die aspiraties waar te maken ...: dualiteit, Europa heeft de ambitie om de wereld naar haar hand te zetten, om de wereld te ‘redden’, maar mist daartoe tegelijk de kracht en de eenheid.

In “Culturen sterven langzaam”, van Rik Pinxten, p 71-72 lezen we:

De lidstaten van de Europese Unie hebben een aantal fundamentele wortels gemeen:

- *Het geloof in de soevereiniteit van het individu*
- *Een politieke staatsvorm met scheiding tussen kerk en staat*
- *Een mechanistisch of Newtoniaans wereldbeeld (krachten en natuurwetten ipv demonen, geesten en goden)*
- *Een (semi-)christelijke levensvisie en wereldbeschouwing (feilbare mens, verantwoordelijk voor z'n daden)*
- *Een materialistische instelling met betrekking tot belangen*
- *Het Antropocentrisme*

Behalve deze gemeenschappelijke wortelprincipes, stelt men tevens een groot aantal concrete gedragingen, houdingen en overtuigingen vast, die de bewoners van dit grote gebied langzaam tot wederzijdse erkenning en onderlinge solidariteit brengen.

Enkele voorbeelden:

- *aanvaarding van scholing als belangrijkste vorm van leren en cultuurtransfer, als voorbereiding op het leven*
- *behoefte aan expliciete zingeving: een zinloos leven is een kwelling voor de mensen van deze cultuur*
- *superioriteitsgevoel*
- *nationalistische gevoelens (zie ook sportwedstrijden)*
- *voorkeur voor bepaalde technologische producten (auto !) en kledij (uniforme kleding!)*
- *sterk regionale voorkeuren en gewoonten ivm voedsel en tegelijk een veralgemening over het hele gebied van eetgewoonten en bepaalde spijzen (zie hamburgertenten...)*
- *nog sterk aanwezig engagement in intellectuele en kunstzinnige activiteiten (ook cultuurpolitiek)*
- *vergelijkbare mediacultuur*
- ...

Europa, body and soul...

Om het allemaal wat bevattelijker te maken, schrijf ik hieronder even mijn visie neer op Europa, als een organisch gegeven, zeg maar een fysiek lichaam van geboorte tot dood.
“Mens sana in corpore sano?”

Mijn visie is ingegeven door een interpretatie van de (oude) “4-veldentheorie” uit de volwassen-educatie, de Capability approach van Martha Nussbaum en de eeuwenoude Droomtijdfilosofie van de Australische Aboriginals die Australië, meer bepaald de Aboriginal geleerden die het huidige grondgebied van Australië ook als een groot lichaam beschouwden.

Europa is een organisch geheel, een groot lichaam, dat onderhevig is aan de natuurwetten waarbij geboorte – groei – volwassenheid en verval de voornaamste kenmerken zijn.

Van bij de geboorte kreeg het een mooie naam, een naam die van generatie op generatie wordt doorgegeven.

1. De Geboorte:

De geboorte van het huidige Europa vond kort na WO II plaats.

Over de precieze geboortedatum kan je discussiëren, maar ik neem gemakshalve de oprichting van de EGKS in 1951 als geboortedatum.

Het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) werd op 18 april 1951 te Parijs ondertekend door België, Duitsland, Frankrijk, Italië, Luxemburg en Nederland en startte op 23 juli 1952 en gold voor vijftig jaar.

Zoals in het mensenleven gebeurde er vanaf dat moment heel wat:

- groei: nieuwe lidstaten
- rituelen: nieuwe verdragen, uitbreiding van verdragen, ...
- met hier en daar wat (tijdelijke) opsmuk, vermaak en verzet.

Door de mislukking van de Europese defensiegemeenschap (EDG) in 1954 bereikt de integratiebereidheid al snel haar grenzen. Begin 1956 wordt een comité opgericht om een rapport over de eenmaking van de Europese markt op te stellen. Het comité vergadert in Brussel onder het voorzitterschap van P. H. Spaak, de toenmalige Belgische minister van Buitenlandse Zaken.

2. De kindertijd – lagere schooltijd :

Met de oprichting van de EEG werd een eerste stap naar verzelfstandiging gezet, zeg maar de kinderen schooltijd die Europa mee vormde.

In maart 1957 worden in Rome de bekende "Verdragen van Rome" ondertekend. Het eerste verdrag behelst de oprichting van een Europese Economische Gemeenschap (EEG), het tweede een Europese Gemeenschap voor Atoomenergie, beter bekend onder de naam Euratom. Beide verdragen worden zonder problemen door alle lidstaten geratificeerd en treden op 1 januari 1958 in werking.

Bij de oprichting van de EEG en de invoering van de gemeenschappelijke markt had men twee doelstellingen voor ogen. De eerste doelstelling van het Verdrag is betere economische omstandigheden tot stand brengen voor het handelsverkeer en de productie in de Gemeenschap. De tweede, meer politieke, betrachting van het EEG-verdrag is bij te dragen tot de functionele integratie van Europa op politiek vlak en vormt een stap naar een verdere eenmaking van Europa.

Zoals in het mensenleven gebeurde er vanaf dat moment weerom heel wat:

- groei: nieuwe lidstaten (van 6 naar 12)
- rituelen: nieuwe verdragen, uitbreiding van verdragen, ...
- met hier en daar wat (tijdelijke) opsmuk, vermaak en verzet.

3. De puberteit:

Sinds de EU zitten we in de Europese puberteit, wat mij betreft in een (te) lang gerekte puberteit.

- Aan deze puberteit moet spoedig een einde komen, om de gezondheid van het toekomstige volwassen Europa niet in gevaar te brengen.
- Tegelijk biedt deze langgerekte puberteit ook ongekende mogelijkheden, ook voor de kunstenaar: de puberteit is de experimenteerruimte bij uitstek, die een grote impact heeft op het verdere leven als (verantwoordelijk) volwassene.

Verdrag betreffende de Europese Unie, het zogenaamde Verdrag van Maastricht (1992) integreert de drie Gemeenschappen (Euratom, EGKS, EEG) en de geïnstitutionaliseerde politieke samenwerking op het vlak van buitenlands beleid, defensie, politie en justitie in één Europese Unie. De naam EEG wordt ingekort tot EG of zelfs EU. Voorts worden een economische en monetaire unie en nieuwe gemeenschappelijke beleidsdomeinen (onderwijs, cultuur) ingevoerd. Het Europese Parlement krijgt ruimere bevoegdheden (medebeslissingsprocedure).

Verdrag betreffende de toetreding van Oostenrijk, Finland en Zweden (1994), waardoor het aantal lidstaten van de Europese Gemeenschap groeit van twaalf tot vijftien.

Verdrag betreffende de toetreding van Cyprus, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Tsjechië, Slowakije, en Slovenië (2003), waardoor de Europese Gemeenschap uitgebreid wordt tot vijftientig lidstaten.

De Europese Unie blijft maar groeien, een typisch fenomeen dat eindigt als de puberteit eindigt: het uitzicht, de vormen, maar ook de geest van Europa veranderen.

Zolang de puberteit duurt, kan er geen sprake zijn van volwassenheid.

En daar zit een belangrijk knelpunt:

“ Hoelang kan Europa haar groei nog rekken en de lichamelijke volwassenheid uitstellen?”

Volgens de agogische 4-veldentheorie is het weliswaar niet noodzakelijk, doch vrij belangrijk om over een zo groot mogelijke fysieke en psychische volwassenheid te beschikken, om tot maatschappelijke en ethische volwassenheid te komen.

Dit vertaalt zich in de politieke, economische, maar zeker ook culturele vraag naar de grenzen van het huidige Europa. Moeten er groeiremmers toegediend worden of kunnen we de groei begeleiden – en met welke therapie – zodat het volwassen Europa niet door de knieën gaat en zich tot volle wasdom kan komen – maatschappelijk en ethisch?

De kunst kan in deze enigszins begeleidend optreden: kansen en bedreigingen bloot leggen, inzichten aanreiken en vragen stellen...

Maar de werkelijke taak / uitdaging van de kunst, ligt niet in dit stadium – waarmee ik geenszins wil zeggen dat kunst in dit stadium geen plaats kan hebben of niet nodig zou zijn. Overgangperiodes zijn immers per definitie interessant...

De kunst is de ideale hefboom om de jong volwassene (fysisch en psychisch volgroeit, met of zonder handicaps) op te tillen naar een voldragen en verantwoordelijk – maatschappelijk en ethisch – volwassen individu. Een individu dat op basis van gelijkheid met de ander in contact treedt en samen met andere volwassen individuen de wereld vorm geeft.

4. De volwassenheid, van jong volwassen tot en met senior.

Wanneer de volwassenheid van Europa zal intreden, is nog een open vraag.

Eindigt Europa bij de grens met Rusland? Kan Turkije er nog bij? En Israël? Of stopt de groei best nadat de huidige toetredingsbeloftes zijn vervuld?

In deze tekst wil ik geen politiek(correct), economisch of ethisch antwoord geven op deze vragen. Al ben ik er van overtuigd dat een te langgerekte puberteit, eerder problematisch is – en een Europa tot aan de “Zee van Ochotsk” is m.i. wat voorbarig.

Ik beperk mij verder tot mijn visie als kunstenaar en verantwoordelijk Europeaan, in de culturele betekenis van het woord.

Zoals al eerder gesteld, zie ik zeker een reële opdracht voor de kunst weggelegd in de periode van puberteit van Europa.

De echte taak / functie komt echter tot volle uitdaging in de groei naar volwassenheid, of het zogenaamde “levenlange leren” van jong volwassene tot en met senior.

De functie van de kunst:

“De functie van kunst in het geestelijke leven is het verbeelden van levenservaring. Zij treedt op in de samenleving als een specifiek middel tot menselijke bewustwording en verstandhouding. (...)

Kunst is geen privé-zaak. De kunstenaar is buiten de samenleving om even onbestaanbaar, als zij het buiten hem om kan zijn. Er leeft een behoefte om diepere en ruimer bewustwording, daarom zijn er kunstwerken, daarom worden zij voortgebracht, daarom zijn er kunstenaars. Op deze behoefte en haar bevrediging berust zoets als de “functie” van kunst. (...)

Kunst werkt op deze wijze mee tot de verwerkelijking van waarden en draagt bij tot oplossing van daarmee samenhangende problemen in een bepaalde levenshouding. (...)

Kunst verontrust ons en brengt ons tot onszelf. Het een hangt ten nauwste met het andere samen. (...)

Door de verbeeldingen der kunst krijgt het publiek veelal de beschikking over situaties die het niet onmiddellijk uit eigen aanschouwing kent.

Kunst verruimt onze blik. Daarin ligt de kans, aan de eigen banaliteit voor een ogenblikje te ontsnappen.”

(Uit: Willem Elias, Tekens aan de wand, 1998, p.13-14. Een citaat van J. Aler, uit ‘De functie van de kunst in onze tijd’, Den Haag, 1962.)

5. De aftakeling en de dood.

Zoals aan ieder leven, zal er ook aan het huidige Europa een eind komen; dat is niet goed, dat is niet slecht, dat is gewoon een gegeven.

Zo was dat met het “vorige” Europa en zo zal dat zijn met het “volgende” Europa.

De aftakeling van Europa zal ongetwijfeld ook een boeiende periode worden, waarin naast het verval en de verrotting, de kiem van het volgende “Europa” zal liggen.

Een nieuw Europa, dat kan verdergaan met de verworvenheden, in de Europese traditie of dat volledig kan breken met de voorgaande generaties.

De hedendaagse Europese kunstenaar, een anarchist "pure sang".

Als hedendaags Europees kunstenaar kan je keuzes maken.

Als verantwoordelijk individu in de huidige Europese samenleving, zal ik die keuze aanvaarden, maar daarom zal ik het er nog niet mee eens zijn.

Voltaire schreef het reeds:

" Ik verafschuw wat u zegt, maar ik zal uw recht om het te zeggen met mijn leven verdedigen."

Als hedendaagse kunstenaar ben je vandaag bijna zeker een anarchist "pure sang", dat wil zeggen een (zelf)verantwoordelijk individu in een globale – tegelijk globaal en lokaal – maatschappij. Daarom wil ik in mijn werk als kunstenaar de vinger aan de pols houden, zonodig de vinger op de wonde leggen en indien noodzakelijk, ook even de wonde proper schuren.

In de teksten die ik van jullie toegestuurd kreeg, las ik steeds een ongenoegen met het huidige Europa, maar ook een oproep om die bron van onbehagen aan te pakken. Mijn inziens werd er soms verkeerdelijk op Europa geschoten: in bovenstaande tekst probeerde ik duidelijk te maken waarom ...
Doch het onbehagen en de wil daarop in te grijpen, deel ik.

In mijn werk als hedendaags beeldend kunstenaar ga ik uit van mijn visie op de wereld (verleden – heden - toekomst), gebald samengevat in enkele basisbevindingen (zoals ook verwerkt in mijn werk "Driepikkel", uit 2004 – www.art27.biz) :

Alle problemen die het hedendaagse Europa – en bij uitbreiding heel de wereld – met zich meedraagt, zijn in essentie terug te brengen tot 3 kernen: Geld – Tijd – Taal.

- Geld is de cryptische omschrijving van het consumptiedenken, het kapitalistische welvaartssysteem en het daaraan gekoppelde arbeidsethos. Bij uitbreiding staat het voor het machtsdenken, als onderdeel van de cultuur.
- Taal is de cryptische omschrijving van wat we tegenwoordig vatten onder de noemer communicatie. Bij uitbreiding staat het voor menselijke relatie en metafoor voor de mens, als schepper van cultuur.
- Tijd staat tegelijk voor de absolute tijd als de relatieve en subjectieve tijdsbeleving. De tijd wordt vaak gebruikt als metafoor voor de natuur in ruime betekenis, maar ook voor de manipulatie daarvan door de mens, als cultuurschepper.

Als kunstenaar streef ik er naar om het "absolute" karakter van dit trio (geld-tijd-taal) onderuit te halen. Daar waar de onderlinge wisselwerking tussen deze drie kernen - voorlopig nog - ons wil meeslepen in een negatieve spiraal, kan de "ver-ont-absolutering" of de terugkeer naar de relatieve waarde van dit trio, de mens en dus ook Europa, weer in een positieve en opbouwende spiraal brengen.

Tot slot nog even dit:

" Cela est bien dit," répondit Candide, " mais il faut cultiver notre jardin."

In de Nederlandse vertaling klinkt dit als volgt:

" Dat hebt u voortreffelijk gezegd," antwoordde Candide, " maar laten we onze tuin bewerken."

(Uit: Voltaire, "Candide ou l'optimisme" , 1759, reeds oud maar nog brandend actueel.)

Herw?g

14 april 2006